

„TURYZM” 1992, z. 2

W. MARINOW, M. BACZWAROW, 1990, *ANTROPOGENNI USŁOWIJA I RESURSY NA OTDICHA I TURIZMA*, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU IM. KLIMENTA OCHRIDZKIEGO, SOFIA, SS. 185.

W ostatnich latach notuje się wzrastające zainteresowanie geografów wpływem czynników i zasobów antropogenicznych na rozwój turystyki. Ukazuje się na ten temat wiele przyczynków naukowych. Jednak nie podejmuje się prób szerszych syntez. Prezentowane opracowanie jest pierwszą tego typu syntezą, podejmującą w formie podręcznika próbę przedstawienia i usystematyzowania dotychczas prowadzonych badań nad czynnikami i zasobami antropogenicznymi oraz ich rolą w organizacji wypoczynku i turystyki w wielu krajach świata. W podręczniku skoncentrowano uwagę na trzech zagadnieniach obejmujących identyfikację i klasyfikację czynników i zasobów antropogenicznych; 1) kształtujących zapotrzebowanie na wypoczynek i turystykę; 2) warunkujących kształtowanie i funkcjonowanie systemu wypoczynku i turystyki; 3) kreujących popyt turystyczny i zapewniających zaspokajanie specyficznych potrzeb rekreacyjnych turystów. Zagadnienia te wyczerpująco przedstawiono w pięciu rozdziałach podręcznika.

W rozdziale pierwszym (20 stron tekstu) wyrażono pogląd, że współczesna turystyka jest rezultatem ogólnego rozwoju społeczno-ekonomicznego świata. Przeprowadzona analiza wzrostu liczby podróży turystycznych wykazuje wysoką korelację z ogólnym rozwojem społeczno-ekonomicznym państw świata i w wystarczającym stopniu uzasadnia wyrażony pogląd.

W rozdziale drugim o objętości 98 stron podjęto problem czynników stymulujących i zaspokajających potrzeby turystyczne ludności oraz metod ich badania. Autorzy wychodzą od omówienia różnych propozycji klasyfikacji czynników warunkujących rozwój turystyki. W konsekwencji proponują własny podział oparty na kryterium genetycznym. Wyróżniają pięć następujących grup czynników: społeczno-ekonomiczne, demograficzne, ekologiczne i medyczno-biologiczne, polityczne, psychologiczne. W obrębie wymienionych grup wyróżniają po kilkanaście czynników, które następnie bliżej charakteryzują. Podobny wysiłek klasyfika-

cyjny podjęli w odniesieniu do potrzeb turystycznych ludności. Autorzy przytaczają kilka różnych propozycji klasyfikacji, przychylając się do podziału potrzeb turystycznych na: specyficzne (związane z podróżowaniem), konieczne (obejmujące transport, nocleg, żywienie) i dopełniające. Kształtowanie i zaspokajanie potrzeb turystycznych najwygodniej jest opisać poprzez tzw. cykl rekreacyjny, rejestrujący działania prowadzące do podjęcia i faktycznego odbycia podróży turystycznej między obszarem generującym a docelowym. W badaniach geograficznych ważnym problemem jest terytorialne zróżnicowanie potrzeb rekreacyjnych oraz ich wpływ na potencjalne kierunki i obszary docelowe podróży turystycznych. W tym aspekcie przedstawiono szereg dotychczas stosowanych metod badań (zwłaszcza wskaźnikowych), m. in. wskazano na duże znaczenie modelu grawitacji w prognozowaniu wielkości potencjalnego popytu turystycznego.

Rozdział trzeci (57 stron) zawiera podział i charakterystykę czynników umożliwiających realizację podróży turystycznych. Punktem wyjścia usystematyzowania czynników realizacyjnych jest koncepcja terytorialnego systemu turystycznego. W skład czynników realizacyjnych wchodzi podsystemy obejmujące: zasoby turystyczne, bazę materialno-techniczną i infrastrukturę techniczną, kadry turystyczne (personel obsługujący turystów) i organ zarządzający. Każdy z wymienionych podsystemów został scharakteryzowany z punktu widzenia przesłanek realizacyjnych turystyki. Druga część rozdziału poświęcona jest charakterystyce czynników kształtujących funkcjonowanie wymienionych wyżej podsystemów. Autorzy wymieniają tu produkcję materialną (przemysł, rolnictwo, handel), transport i sieć osadniczą. Szczególnie interesujące są uwagi dotyczące depopulacji wielu wiejskich regionów Bułgarii i możliwości ich zagospodarowania na cele turystyczne. Obejmuje to dziś ponad 1000 wsi bułgarskich. W zakończeniu rozdziału zasygnalizowano zaledwie niezwykle ważny problem wykorzystania istniejącej sieci osadniczej do wypoczynku weekendowego.

Rozdział czwarty (55 stron) bezpośrednio dotyczy turystycznych zasobów antropogenicznych. Zaspokajają one szereg indywidualnych potrzeb poznawczych turystów. Autorzy przedstawiają klasyfikację zasobów antropogenicznych. Dzieli je na następujące grupy: 1) związane z poznaniem osobliwości społeczno-ekonomicznych (charakter ustroju społecznego, sposób i poziom życia, osobliwości narodowe, etniczne i gospodarcze); 2) związane z poznaniem dziedzictwa kulturalno-historycznego (zabytki archeologiczne, historyczne, kompleksy i pomniki architektury, klasztory, cerkwie, zabytki etnograficzne i folklor, pomniki, muzea, miejsca pamięci); 3) związane z uczestnictwem i obserwacją periodycznych i epizodycznych imprez (kongresy, wystawy gospodarcze, targi, spekta-

kle rozrywkowe, uroczystości państwowe i kościelne). W ostatnich latach systematycznie rośnie zainteresowanie wśród badaczy problematyką turystycznych zasobów antropogenicznych, zwłaszcza we współczesnych studiach geograficznych poświęconych turystyce. Badania te obejmują całe kraje (np. Włochy, USA, Grecja), makroregiony (np. Bliski Wschód) oraz ważniejsze centra. Dotyczą nie tylko dawnych zabytków, ale także obiektów współczesnych będących wytworem rewolucji naukowo-technicznej (np. Dolina Krzemowa w Kalifornii). Duże zróżnicowanie turystycznych zasobów antropogenicznych jak i zainteresowań turystów powoduje równoległe różnicowanie się rodzajów turystyki. Autorzy wiele miejsca poświęcają dwóm formom turystyki, tj. poznawczej i kongresowej (rozszerzonej o podróże na targi i wystawy). Wykorzystanie turystycznych zasobów antropogenicznych związane jest bardzo ściśle z problemem ich ochrony i permanentnej renowacji. Problem ten przedstawiono w aspekcie technicznym, prawnym, organizacyjnym i terytorialnym. Rozdział kończy omówienie metod badań turystycznych zasobów antropogenicznych. Autorzy wyróżniają i omawiają trzy grupy metod. Pierwsza to tradycyjna metoda geograficzna polegająca na opisowej charakterystyce i analizie wykorzystującej metodę porównawczą i kartograficzną. Druga ze stosowanych dotychczas metod oparta jest na analizie i ocenie opracowanych wskaźników liczbowych, np. wskaźnik atrakcyjności, wskaźnik gęstości obiektów na 1000 km². Trzecia metoda, tzw. bonitacyjna, oparta jest na punktowej ocenie zasobów antropogenicznych.

Rozdział piąty (30 stron) zawiera syntetyczną charakterystykę turystycznych zasobów antropogenicznych Bułgarii. Charakterystykę tę poprzedza wprowadzenie uzasadniające traktowanie różnych zjawisk, wydarzeń i obiektów społeczno-gospodarczych jako atrakcji turystycznych. Następnie autorzy przechodzą do bliższej charakterystyki tych atrakcji. W Bułgarii znajduje się wiele zabytkowych obiektów archeologiczno-historycznych (zabytki rzymskie, średniowieczne i późniejsze), architektonicznych (w tym klasztory i cerkwie), etnograficznych, pomników, miejsc martyrologii i innych wydarzeń historycznych. Bułgaria aktualnie posiada 207 muzeów, które rocznie odwiedza 15 mln osób. W Bułgarii urządzane są okresowo i epizodycznie różne imprezy kulturalno-rozrywkowe, które przyciągają znaczną liczbę turystów, np. międzynarodowe i krajowe kongresy, konferencje i sympozja. Rocznie organizuje się ich około 250, z czego 60% w Sofii. Rozdział ten kończy analiza przestrzennego rozmieszczenia podstawowych zabytków kulturalno-historycznych w Bułgarii. Zróżnicowanie rozmieszczenia przestrzennego tych zabytków pokazano na mapkach przy pomocy wskaźnika koncentracji i wskaźnika liczby obiektów przypadających na 1000 km². Poszukiwanie współzależ-

ności pomiędzy liczbą obiektów zabytkowych a gęstością zaludnienia ($r = 0,37$), wielkością obszaru ($r = 0,18$) i bazą noclegową ($r = 0,53$) nie dało zadowalających rezultatów. Podano też przykłady tabel typologicznych obejmujących ocenę walorów antropogenicznych miast i obwodów w okręgu Russe. Zamieszczono również zestaw szlaków zwiedzania obiektów zabytkowych w okręgu Sofii.

W zaprezentowanym podręczniku autorzy podjęli udaną próbę usystematyzowania dotychczasowej wiedzy na temat roli czynników antropogenicznych we współczesnej turystyce. Dobra znajomość zachodniego (60 pozycji w bibliografii) i wschodnioeuropejskiego (150 pozycji w bibliografii) dorobku naukowego nadaje szczególny walor podręcznikowi, pokazuje bowiem z różnych stron dotychczasowe osiągnięcia i braki tej dziedziny badań wraz z próbą ujęć teoretycznych i prezentacją szeregu metod badawczych. Podręcznik uświadamia też, że geografowie przy analizie antropogenicznych czynników i zasobów turystycznych muszą korzystać z informacji pochodzących z wielu innych dyscyplin nauki. Nakłada to na geografów obowiązek podejścia syntetycznego do prezentowanych zagadnień. Może to w znacznej mierze zapewnić ujęcie typologiczne. Tak też potraktowali autorzy swój podręcznik. Nie jest to zatem zestaw i opis antropogenicznych atrakcji turystycznych (z wyjątkiem ostatniego rozdziału charakteryzującego bardzo syntetycznie antropogeniczne zasoby turystyczne Bułgarii), lecz próba uporządkowania terminologii i typologii antropogenicznych czynników i zasobów turystycznych na poziomie podręcznika akademickiego.

Dr Andrzej Matczak
Katedra Geografii Miast i Turyzmu
Uniwersytet Łódzki
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
16 marca 1992 r.

VON DR. DANIEL FISCHER, *DIE UMSETZUNG VON TOURISMUS-KONZEPTEN IN DIE PRAXIS*, SOFIA, 30 MAI 1990, SS. 42 ORAZ DR. D. FISCHER, *LEITBILD UND MARKETING — KONZEPT FÜR DEN KURORT SAAS-FEE*, OKTOBER 1987, SS. 45.

W końcu maja 1990 r. odbyło się w Sofii spotkanie Szwajcarsko-Bułgarskiej Komisji Handlowej poświęcone podejmowanym reformom gospodarczym w krajach Europy Środkowej i Wschodniej zmierzającym do